

1. prednja strana kazule prije radova

2. prednja strana kazule nakon radova

3. prednja strana podstave prije radova

4. prednja strana podstave nakon radova

Maja VRTULEK

Hrvatski restauratorski zavod Zagreb

Restauratorski centar Ludbreg

NASTAVAK KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH RADOVA NA OBNOVI MISNOG RUHA IZ ZBIRKE SAKRALNE UMJETNOSTI

KAZULA

*R*adionica za tekstil u Restoratorskom centru Ludbreg osnovana je sredinom 2003. godine kada se započelo na obnovi misnog ruha iz stalnog postava Zbirke¹ sakralne umjetnosti smještenoj u kapeli Sv. Križa u dvorcu Batthyany. Kazula² kataloški broj 3.4. prvi je tekstilni predmet iz zbirke na kojem su provedeni vrlo složeni konzervatorsko restauratorski radovi. Radovi su obuhvaćali nekoliko faza sve do završetka 2003., a pod nadzorom voditeljice Odjela za tekstil, Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba, Bernarde Rundek Franić. Tekst je objavljen u Podravskom zborniku 2004. godine.

OPIS PREDMETA

Kazula kataloški broj 3.3. datira iz druge polovice 18. stoljeća, a potječe iz Francuske. Dimenzije predmeta iznose 102x71.5 cm. "Kazula od bijelog i laksružičastog svilenog tafta s raznobojno broširanim, pravilno razasutim većim i manjim kiticama sitnog cvijeća treća je i posljednja nastala u 18. stoljeću, pronađena na ovom području. Tkanina kazule izrađena je i služila za svjetovnu odjeću, i proizvedena je u francuskim tkaonicama svile u razdoblju 1770. - 1780. godine." (Stručna obrada: Jelena Ivoš, Iz kataloga zbirke). Prednja strana kazule sastoji se od tri dijela: dva bočna od bijelog svilenog tafta broširanog raznobojnom svilom, zlatnom srmom i lametama te od središnjeg umetka od laksružičastog svilenog tafta broširanog raznobojnom svilom, zlatnom srmom i lametama. Stražnja strana kazule sastoji se od tri dijela iz iste tkanine, a cijela je kazula dodatno ukrašena pozamenterijskim trakama koje se nalaze na vanjskim rubovima i na spojevima bočnih stranica i središnjeg umetka. Vez na svili je izveden strojno te je zajedno sa svilom apretiran. Podstava kazule je iz dva dijela jednobojne ružičaste svile koja u većem dijelu nedostaje na stražnjoj strani kazule, a prednji dio podstave sastavljen je iz tri dijela (širina podstave šira je od tvorničke širine platna). Međupodstava je također iz dva dijela, načinjena je od bijelog grubo tkanog lanenog platna koje ima bočne dodatke (u donjem najširem dijelu) i obrubljena je pamučnom trakom.

ZATEČENO STANJE KAZULE

Na prednjoj strani kazule srednji umetak od laksružičastog svilenog tafta, s raznobojno broširanim kiticama cvijeća, prekriven je slojem nečistoće (prašina) i s mnogo mrlja nepoznatog porijekla. Svileni vez kao i tkanina izgubili su izvornu boju. Svila je oštećena od insekata (rupice). Zlatna srma kojom su izvezeni listovi i cvjetovi, kao i svileni konac, mjestimice je odvojena od podloge, polomljena je i istrošena, a na nekim mjestima nedostaje. Bočne strane od bijelog svilenog tafta broširanog raznobojnim kiticama cvijeća, također su prekrivene slojem nečistoće kao i s mrljama nepoznatog porijekla. U gornjem dijelu (oko vratnog izreza i spoja sa stražnjom stranom kazule) svileni nosilac je jako oštećen kao i vez od zlatne srme i svile koji na nekim djelovima potpuno nedostaje.

Stražnja strana kazule u nešto je boljem stanju, srednji umetak od laksružičastog svilenog tafta (iste vrste kao i na prednjoj strani) prekriven je slojem nečistoće, vidljiva su i oštećenja od insekata. Vez zlatnom srmom kao i svilom djelomično je odvojen od podloge, izlisan je i nedostaje, dok je svila izgubila izvornu boju. Na bijelom svilenom taftu, od kojeg su bočni dijelovi kazule, također su vidljiva zaprljanja i oštećenja kao i na prednjoj strani kazule. Pozamenterijske trake od zlatne srme doru su očuvane, najjača zaprljanja vidljiva su u predjelu vratnog izreza, a na par mjesta niti srme su popucale što remeti raport tkanja.

Podstava s prednje strane kazule djelomično je sačuvana, ali je jako oštećena i oslabljena što je dodatno pospješilo i ručno prišivanje za međupodstavu u središnjem dijelu. Na stražnjoj strani podstava je u tragovima oko vratnog izreza te na prednjem dijelu ramena gdje je spoj s prednjom stranom kazule. Međupodstava je izrađena od bijelog grubo tkanog lanenog platna koje je dobro očuvano, ali je dosta zaprljano, a bijela pamučna porubna traka mjestimično izlizana i poderana.

OPIS PROVEDENIH KONZERVATORSKO RESTAURATORSKIH RADOVA

Prije početka konzervatorsko restauratorskog zahvata napravljena je detaljna foto-dokumentacija (totali kazule i detalji oštećenja) te su uzeti uzorci svih tekstilnih vlakana radi njihove identifikacije u Prirodoslovnom laboratoriju Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu dok su uzorci metalnih niti analizirani u Institutu Ruđer Bošković u Zagrebu. S obzirom na vrlo osjetljivu vrstu materijala radovi su podjeljeni u nekoliko faza pri čemu se vodilo računa o načinu izvedbe pojedine faze kako ne bi došlo do daljnjeg oštećivanja (pucanja svilenog nosioca, pucanja veza, oštećenja metalnih niti i dr.). Prije rastavljanja kazule, markirani su rubovi svih pozamenterijskih traka na licu gornje tkanine³ s prednje i stražnje strane kazule. Nakon toga kazula se rastavila na sastavne dijelove te je svaki dio u svojoj punoj dimenziji ucrtan na Hostaphan foliju. Isto tako na paus papiru ucrtana su sva oštećenja prema vrstama: mrlje, poderotine, oslabljene niti, nedostatak veza i sl. te raport svilene tkanine s brokatom u izvornom koloritu.

Sačuvani dijelovi podstave najprije su očišćeni suhim postupkom, mekanim četkicama, kako bi se uklonila površinska prašina i prljavština nakon čega je uslijedio postupak mokrog čišćenja. Svi dijelovi podstave stavljeni su između dva sloja tila, u sendvič, radi lakšeg rukovanja u toku procesa. Važno je napomenuti da je prije mokrog postupka, probom utvrđena dobra postojanost boje. Na ovaj način uklonjen je dio vezane prljavštine te je uslijedilo izravnavanje i sušenje na ravnoj podlozi. Kako bi se dodatno učvrstila oštećenja na originalnoj podstavi i izradila nedostajuća, pripremljena je krepelin

5. detalj oštećenja veza raznobojnim svilenim koncem.

6. detalj veza svilom nakon rekonstrukcije

svila iste finoće tkanja obojena u odgovarajućem tonu (lokalnom tonu). Na obojanu svilu nanijeto je termoplastično reverzibilno ljepilo u tankom sloju, kako bi se podstava lakše učvrstila za novog nositelja. Sva oštećenja kao i rubni dijelovi dodatno su učvršćeni svilenim filamentom, u tonu podstave, konzervatorskim bodom. Stražnji dio podstave je nedostajao u većem dijelu, izuzev fragmenata uz vratni izrez i rameni dio, stoga je pripremljena nova svilena tkanina znatno gušćeg tkanja obojana u odgovarajućem tonu. Termoplastično ljepilo nanijeto je samo u području fragmenata koji su aplicirani na svilu te dodatno učvršćeni svilenim filamentom. Na međupodstavi je također proveden postupak suhog i mokrog čišćenja, nakon čega je ona izravnana i osušena. Sva oštećenja na porubnoj traci su ojačana tankom krepelin svilom pomoću reverzibilnog ljepila te je traka ponovno prišivena na rub međupodstave.

Svi dijelovi od bijelog i laks ružičastog svilenog tafta suhim su postupkom očišćeni od površinske prašine i prljavštine te su napravljene probe na postojanost boja svilenog konca kojim je izveden vez. Utvrđeno je da su boje nepostojane, što se naročito odnosilo na zelenu. Radi toga mokro je čišćenje provedeno parcijalno i to na mjestima najjačih onečišćenja (mrlja) te je time djelomično uklonjena vezana prljavština. Svilena tkanina je bila krta i pokidana na više mjesta, stoga je bilo nužno dodatno ju učvrstiti parcijalnim podlaganjem tanke krepelin svile. Na svilu u odgovarajućem tonu, prethodno je nanijeto reverzibilno ljepilo. Sva oštećenja dodatno su učvršćena svilenim filamentom, u odgovarajućem tonu, konzervatorskim bodom. Strojni vez raznobojnom svilom, lametama i srmom zbog velikog oštećenja bilo je potrebno sanirati, pa su ovješene niti srme i pokidane lamete

učvršćene svilenim filamentom. Nedostajući dijelovi veza ponovno su izrađeni svilom što je bilo moguće s obzirom da su svi elementi veza bili poznati.

Nakon završenih radova na sanaciji oštećenja i rekonstrukciji veza, svi dijelovi kazule dodatno su tretirani na toplinskom - vakuum stolu kako bi se dodatno izravnali pod pritiskom i na povišenoj temperaturi (70°C) kako bi krepelin svila s termoplastičnim ljepilom što bolje prijanjala za originalnu tkaninu. To je provedeno na odjelu za restauriranje slika Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu. Pozamenterijskim trakama su izmjerene dimenzije, te su očišćene mokrim postupkom. Nakon postupka sušenja provjerene su dimenzije traka te je utvrđeno da su ostale nepromijenjene.

SPAJANJE KAZULE

Završni radovi spajanja kazule tekli su postupno, obrnutim redoslijedom od rastavljanja. Kazula se spajala ručno, šivanjem, pamučnim koncem i vrstom šivaćeg boda na originalu. Pamučni konac koji je korišten bio je u odgovarajućem tonu. Prvo se bijeli i laks ružičasti svileni taft, i to posebno prednjeg, a posebno stražnjeg dijela, učvrstio na međupodstavu. Kod pripasivanja gornje tkanine korišteni su nacrti dimenzija na hostaphan foliji radi što točnijeg vraćanja u prvobitni položaj. Nakon toga učvršćene su vertikalne pozamenterijske trake (na spojevima bijele i ružičaste svile) povratnim bodom pamučnim koncem, kao i rubne pozamenterijske trake uz unutrašnji rub. Slijedilo je učvršćivanje podstave na prednji i stražnji dio kazule, svaki posebno, prišivanjem za vanjski rub obrubne pozamenterijske trake. Zatim su međusobno pripasani i spojeni prednji i stražnji dio kazule na čijem je spoju prišivena poprečna pozamenterijska traka, ispod vratnog otvora. Na kraju su međusobno spojeni prednji i stražnji dio podstave skrivenim bodom. Nakon završenog konzervatorsko restauratorskog postupka na kazuli napravljena je foto dokumentacija te je ista vraćena u stalni postav zbirke, a sve radove obavile su djelatnice RCL-a⁴.

ZAKLJUČAK

Tijekom 2003. godine provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na Kazuli (kataloški br. 3.4.) iz stalnog postava Zbirke sakralne umjetnosti smještenoj u kapeli Sv. Križa u dvorcu Batthyany u Ludbregu te je nastavak radova na obnovi misnog ruha iz iste bio logičan slijed. Svi tekstilni predmeti, pa tako i opisana kazula, vrlo su osjetljivi na neadekvatno čuvanje i rukovanje pa se tomu pridaje posebna pažnja. Vrlo je važno tekstilni predmet detaljno fotografirati, kako prije tako i u toku te nakon konzervatorsko restauratorskog zahvata. Također treba spomenuti neophodnu suradnju sa Prirodoslovnim laboratorijem HRZ-a i Institutom Ruđer Bošković radi identifikacije i analize materijala koje pridonose stručnijem obnavljanju tekstilnih umjetnina.

Bilješke:

1. Zbirku sakralne umjetnosti u kapeli Sv. Križa u dvorcu Batthyany u Ludbregu čine predmeti od kamena, drvene polikromirane skulpture, slike na platnu, liturgijsko posuđe, crkvene knjige i crkveno ruho. Liturgijsko ruho sadrži sedam kazula, dvije zastave i velum.
2. Kazula - misnica, lat. casula - kućica, košulja. Misnica je posljednji komad liturgijskog ruha koji misnik oblači. Onaje izvanjsko odijelo koje pokriva ostale odjevne predmete (Leksikon ikonografije, 1990., 407 str.).
3. gornja tkanina - bijeli i laks ružičasti broširani svileni taft
4. djelatnice RCL-a - Venija Bobnjarić-Vučković, Maja Vrtulek uz pomoć i konsultacije s kolegicom iz Zagreba Brankom Regović i voditeljicom Odjela za tekstil Bernardom Rundek Franić.

Literatura:

1. Katalog stalnog postava Zbirke sakralne umjetnosti, Ludbreg 1998.
2. Anić, V. - Goldstein, I. Rječnik stranih riječi, Zagreb, 1999.
3. Dokumentacija konzervatorsko-restauratorskih radova Hrvatskog restauratorskog zavoda - Restauratorskog centra u Ludbregu
4. Umjetnička topografija Hrvatske, Ludbreg, Zagreb, 1997.

SUMMARY

Maja Vrtulek

Croatian Institute for Restoration Zagreb

Restoration Centre Ludbreg

CONTINUATION OF ART-CONSERVATION WORK TO RESTORE CHASUBLE FROM THE SACRAL ART COLLECTION CHASUBLE

The workshop for restoration of textile at the Restoration Centre Ludbreg was opened in mid-2003, when the restoration works began on a chasuble, a permanent exhibit from the Sacral Art Collection in the Batthyany Castle in Ludbreg. Since all textile items from this sacral collection, along with all other exhibits, are prone to deterioration, the primary goal of this workshop is to preserve them for further generations.

Here described art-conservation and restoration works have been performed on another - very valuable chasuble, cat. no: 3.3 found in this area. The chasuble dates from the late 18th century, and originates from France.